

Streszczenie

Cielesność stanowi integralny element ludzkiej tożsamości. Nieustannie postępująca autotelizacja ludzkiego ciała determinowała przeniesienie tożsamości na jej powierzchnię. Taki stan rzeczy nieodwracalnie wpływa na strukturę matrycy społecznej będącą swoistą kalką jej oczekiwań.

Niniejsza dysertacja stanowi próbę ustalenia treści komunikatu zakodowanego w tatuażach wykonywanych przez wychowanków zakładu poprawczego oraz uczniów szkół ponadpodstawowych. W pracy sformułowano problem badawczy dotyczący kontekstu komunikacyjnego tatuażu w percepcji badanych osób, tj: wychowanków placówki instytucji poprawczej, uczniów szkół ponadpodstawowych oraz ich wychowawców i nauczycieli. Kluczowym zatem stało się ustalenie lokalizacji wzoru oraz motywacji jego wykonania. Odmienny charakter tychże placówek, rygor jak, również przepisy je regulujące mogą determinować cel ich wykonania. Uzupełnieniem badania stało się ustalenie motywacji wykonania tatuażu przez nieletnich oraz uczniów w percepcji ich wychowawców oraz nauczycieli, co miało pozwolić na ujawnienie ukrytych celów jego wykonania pozostających poza zasięgiem autora dysertacji.

Zastosowano strategię badań jakościowych. Wykorzystana technika wywiadu pozwoliła przede wszystkim porównać m.in. ich umiejscowienie, motywy wykonania, ale przede wszystkim treści komunikatu kryjących się pod nimi. Nieskrępowane wypowiedzi pomogły stworzyć realną szansę na uzyskanie szerszych informacji interesujących badacza, dając szansę na zgłębienie podejmowanego obszaru. Żaden z wywiadów nie przebiegał ściśle wg scenariusza z uwagi na podejmowaną treść, natomiast stał się podążaniem za rozmówcą.

W toku badań posłużono się wywiadem częściowo ustrukturyzowanym przeprowadzonym z wychowankami zakładu poprawczego oraz z uczniami szkół ponadpodstawowych. Wybór był podyktowany koniecznością uzyskania maksymalnie otwartych odpowiedzi, nieograniczonych krytyką bądź drwiną ze strony obecnych członków grupy. W pierwszej kolejności badaniami objęto nieletnich przebywających w Zakładzie Poprawczym w Ostrowcu Świętokrzyskim. Ze wskazanej grupy dwóch nieletnich, posiadających tatuaże, odmówiło udziału w badaniach. Jeden wychowanek nie posiadał nigdy tatuażu. Pozostała grupa wychowanków wzięła udział w badaniach. Ilość posiadanych przez nieletnich tatuaży została zidentyfikowana przez sam personel placówki, co pozwoliło uniknąć pominięcia wzoru.

Następnie badania przeprowadzono wśród uczniów szkół ponadpodstawowych z terenu powiatu włoszczowskiego, gdzie znajdują się trzy wskazane placówki. Uczniów posiadających tatuaże wytypowano przy udziale nauczycieli tychże placówek. Wobec żadnego z badanych uczniów nie był dotychczas stosowany środek o charakterze wychowawczym lub poprawczym.

Uzupełnieniem badania były wywiady fokusowe z wychowawcami oraz nauczycielami, które pozwolić poszerzyć spektrum percepcyjne badań, ujawnić materię percepcyjnie nie uchwytną dla samych badanych.

W oparciu o przeprowadzone badania empiryczne ustalono motywację nieletnich oraz uczniów związaną z wykonaniem tatuażu. Nieletni w zakładzie poprawczym świadomie posługują się tatuażem jako środkiem komunikacji, za pomocą którego wyrażają m.in. swój stosunek do organów wymiaru sprawiedliwości, przekazują informację o dokonywanych czynach karalnych – posiadaniem fachu, uczuciach czy wartościach podkulturowych. W społeczeństwie konsumpcyjnym, młodzież dysponuje odmiennymi środkami eksponowania swego buntu. Zjawisko szczególnie widoczne było w zakładach poprawczych, gdzie jednostki łączą siły przeciw administracji zakładowej wyrażając swój sprzeciw w dostępny sposób.

Tatuaż jako element komunikacji wizualnej jest bezpośrednim, niewerbalnym komunikatem nieustannie emitowanym przez jednostkę, stanowi element osobistej biografii jednostki, swoistą kotwicę tożsamości. Zdecydowana większość tatuaży wykonywanych przez badanych uczniów miała na celu podnoszenie estetyki ciała. Tym samym wzór stanowił nie tylko bezpośredni a również pośredni nośnik informacji.

Uczniowie i nieletni jako odbiorcy mody wizerunkowej podlegali socjalizacji z wykorzystaniem „tego co zastane” - nowych mediów, stali się „ofiarami ponowoczesności” oraz zredagowanej kulturze zakładów izolacyjnych. Wykorzystanie tatuażu do zarządzania wizerunkiem stało się konsekwencją ucieczki we własne ciało. Rzadko wybór wzoru przedstawiał treści związane z własną biografią. Jak pokazały badania ikoniczność wzoru jest niezwykle „pojemna” na nadawanie znaczeń.

Świat „wolnościowy” oraz „świat izolowany” nie są hermetyczne przez co następuje ich wzajemne przenikanie. Wskazany stan rzeczy doprowadził do przeniknięcia wielu motywów tatuaży z zakładów karnych oraz „świata wolnościowego” do zakładów poprawczych. Moda wizerunkowa stała się manifestacją indywidualności, aspirowaniem do świata wartości, który jest aktualnie społecznie atrakcyjny.

Nieletni w zakładzie poprawczym, mając świadomość znaczenia posiadanego wzoru, dokonują wykreowania ramy społecznej w obrębie, której izolowany jest wychowawca. Tym samym kluczowa dla wychowawców placówek izolacyjnych jest identyfikacja treści kryjących się pod tatuażem, posiadanie kompetencji do odkodowania komunikatu. Uczniowie zaś wykorzystują tatuaże jako narzędzi kreowania narracji, negocjowalną przestrzeń zgody społecznej na ingerencję w ciało, które powoli, mimowolnie staje się niewerbalnym „analogowym” medium komunikacji społecznej.

Identyfikacja znaczenia pozwala na negocjowanie zarządzania wrażeniem w kontekście matrycy społecznej. Bezrefleksyjne zakazy posiadania w placówkach oświatowych tatuaży nieopatrzone głębszą analizą materii, nie eliminuje zjawiska. Ich egzekwowanie staje się formą ucisku pozostają w opozycji do budowanej narracji.